

Педагогічний контроль змагальної діяльності спортсменів у єдиноборствах: сучасні підходи та індикатори ефективності

Латишев М.В.¹, Тропін Ю.М.², Каупужс Айварс³

¹ *Київський столичний університет імені Бориса Грінченка*

² *Харківська державна академія фізичної культури*

³ *Резекненська академія технологій, Латвія*

Анотація. У статті розглянуто показники змагальної діяльності в єдиноборствах. Встановлено, що найбільш інформативними показниками педагогічного контролю змагальної діяльності є: загальна кількість техніко-тактичних дій, коефіцієнт їх результативності, співвідношення атакуючих і контратакуючих дій, частка реалізованих технічних прийомів, динаміка та структура поєдинку, а також показники активності спортсменів у різних періодах поєдинку. Саме ці індикатори найбільш повно відображають як рівень техніко-тактичної підготовленості, так і тактичну модель ведення змагального поєдинку.

Ключові слова: єдиноборства; змагальна діяльність; висококваліфіковані спортсмени; педагогічний контроль; показники.

Вступ. Сучасний етап розвитку єдиноборств характеризується суттєвими змінами у структурі змагальної діяльності спортсменів, що зумовлено інтенсифікацією змагального процесу, підвищенням щільності поєдинків, ускладненням техніко-тактичних дій та постійним оновленням правил змагань (Matkarimov et al., 2024; Tünnemann, 2013). За таких умов особливої актуальності набуває проблема об'єктивного та науково обґрунтованого педагогічного контролю змагальної діяльності, який є невід'ємною складовою системи управління тренувальною та змагальною підготовкою спортсменів у єдиноборствах (Вербовата, & Романенко, 2023; Голоха, 2024).

Педагогічний контроль у спортивній підготовці розглядається як цілеспрямований процес отримання, аналізу та інтерпретації інформації про стан підготовленості спортсменів і ефективність їх змагальної діяльності з метою своєчасної корекції тренувального процесу (Коробейніков та ін., 2020; Тропін та ін., 2025с). У єдиноборствах, які характеризуються високою варіативністю і динамічністю поєдинків, контроль змагальної діяльності має ґрунтуватися на комплексному аналізі кількісних і якісних показників, що відображають результативність, активність, ефективність техніко-тактичних дій, а також специфіку ведення поєдинку в умовах сучасних правил змагань (Пашков, 2022; Curby et al., 2023).

Аналіз наукових досліджень свідчить, що більшість робіт у сфері єдиноборств зосереджена на вивченні окремих компонентів змагальної діяльності (частота технічних дій, результативність атак, співвідношення атакуючих і контратакуючих дій тощо). Водночас недостатньо систематизованими

залишаються підходи до педагогічного контролю як цілісного інструменту управління змагальною підготовкою, а також відсутня уніфікована система індикаторів, які дозволяли б об'єктивно оцінювати ефективність змагальної діяльності спортсменів різної кваліфікації та вікових груп (Латишев та ін., 2023; Чоботько та ін., 2022).

Особливої уваги потребує питання адаптації традиційних показників педагогічного контролю до умов сучасних єдиноборств, де зростає значення простих техніко-тактичних дій, активності спортсменів упродовж усього поєдинку, тактичної гнучкості та здатності до швидкого прийняття рішень. У зв'язку з цим актуальним є впровадження сучасних підходів до контролю змагальної діяльності, що базуються на використанні відеоаналізу, цифрових технологій та комплексної оцінки результативних і процесуальних показників поєдинку (Романенко та ін., 2020; Pashkov et al., 2021).

Таким чином, наукове обґрунтування сучасних підходів до педагогічного контролю змагальної діяльності та визначення інформативних індикаторів її ефективності є важливим науково-практичним завданням, вирішення якого сприятиме підвищенню якості управління тренувальною та змагальною діяльністю спортсменів у єдиноборствах.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами і темами. Дослідження проводилося відповідно до теми науково-дослідної роботи Харківської державної академії фізичної культури «Оптимізація тренувального процесу в єдиноборствах» (номер державної реєстрації 0121U112873).

Мета дослідження: визначити найбільш інформативні показники для педагогічного контролю змагальної діяльності в єдиноборствах.

Матеріал і методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження використовувалися такі методи: теоретичний аналіз даних науково-методичної інформації та мереж Інтернет, узагальнення передового практичного досвіду.

Результати дослідження та їх обговорення. У результаті проведеного дослідження було визначено інформативність та практичну значущість основних показників педагогічного контролю змагальної діяльності спортсменів у єдиноборствах. Аналіз отриманих даних засвідчив, що ефективність змагальної діяльності не може бути адекватно оцінена на основі одного або двох ізольованих показників, а потребує комплексного підходу, що поєднує результативні, процесуальні та якісні індикатори (Бойченко, 2022; Тропін та ін., 2025a).

Встановлено, що найбільш інформативними показниками педагогічного контролю змагальної діяльності є: загальна кількість техніко-тактичних дій, коефіцієнт їх результативності, співвідношення атакуючих і контратакуючих дій, частка реалізованих технічних прийомів, динаміка та структура поєдинку, а також показники активності спортсменів у різних періодах поєдинку (табл. 1). Саме ці індикатори найбільш повно відображають як рівень техніко-тактичної підготовленості, так і тактичну модель ведення змагального поєдинку.

Таблиця 1

Основні показники змагальної діяльності в єдиноборствах та спосіб їх визначення

Показник	Спосіб визначення	Методичне призначення
Загальна кількість техніко-тактичних дій	Підрахунок усіх атакуючих і контратакуючих дій, виконаних спортсменом упродовж поєдинку.	Оцінка рівня змагальної активності спортсмена.
Коефіцієнт результативності	Відношення кількості результативних технічних дій до їх загальної кількості.	Характеристика ефективності змагальної діяльності.
Співвідношення атакуючих і контратакуючих дій	Порівняння кількості ініціативних атакуючих та контратакуючих дій.	Визначення тактичної спрямованості ведення поєдинку.
Частка реалізованих технічних прийомів	Відсоткове співвідношення успішно виконаних прийомів до загальної кількості спроб.	Оцінка якості технічної підготовленості.
Показники активності у поєдинку	Кількість технічних дій у різні часові періоди поєдинку.	Аналіз стабільності та динаміки змагальної активності.
Показники динаміки та структури поєдинку	Хронометраж часу між діями та аналіз фаз поєдинку.	Оцінка темпу та структурних особливостей змагальної діяльності.

Загальна кількість техніко-тактичних дій. Під загальною кількістю техніко-тактичних дій розуміли сумарну кількість усіх атакуючих і контратакуючих дій, виконаних спортсменом упродовж поєдинку, незалежно від їх результативності. До обліку включалися лише дії, що мали чітко виражену технічну спрямованість і відповідали правилам змагань.

Коефіцієнт результативності техніко-тактичних дій. Коефіцієнт результативності визначався як відношення кількості результативних техніко-тактичних дій (які призвели до здобуття змагальних балів або інших форм оцінювання відповідно до правил) до загальної кількості виконаних дій. Показник виражався у відносних одиницях або відсотках та використовувався для оцінки ефективності змагальної діяльності.

Співвідношення атакуючих і контратакуючих дій. Даний показник визначався шляхом підрахунку кількості ініціативних атакуючих дій та контратакуючих дій, виконаних у відповідь на дії суперника. Співвідношення дозволяло оцінити тактичну спрямованість змагальної діяльності спортсмена (переважно атакуючий, контратакуючий або комбінований стиль ведення поєдинку).

Частка реалізованих технічних прийомів. Частка реалізованих технічних прийомів визначалася як відсоткове співвідношення кількості успішно виконаних технічних прийомів до загальної кількості спроб їх виконання. До успішних відносили прийоми, які завершувалися отриманням змагальних балів або створювали чітку тактичну перевагу відповідно до суддівської оцінки.

Показники активності спортсменів у поєдинку. Активність спортсменів оцінювалася за кількістю техніко-тактичних дій у визначені часові інтервали

поєдинку (початковий, середній та заключний періоди), а також за частотою ініціативних дій. Додатково враховувалася динаміка активності, що дозволяло визначити стабільність або коливання змагальної активності протягом поєдинку.

Показники динаміки та структури поєдинку. Для аналізу динаміки поєдинку використовувався хронометраж часу між послідовними техніко-тактичними діями та тривалості активних фаз боротьби. Структурні характеристики включали розподіл технічних дій за видами, фазами поєдинку та ситуаціями ведення боротьби (атака, контратака, захист).

Аналіз літературних джерел свідчить, що у спортсменів високої кваліфікації спостерігається не стільки зростання загальної кількості технічних дій, скільки підвищення їх ефективності та стабільності виконання. Це проявляється у більш високих значеннях коефіцієнта результативності та оптимальному співвідношенні атакуючих і контратакуючих дій (Бойченко та ін., 2020; Алексєєв та ін., 2021). Така тенденція підтверджує доцільність використання показників ефективності як пріоритетних індикаторів педагогічного контролю змагальної діяльності.

Водночас аналіз процесуальних показників виявив, що сучасні поєдинки в єдиноборствах характеризуються зростанням ролі простих техніко-тактичних дій та підвищенням значення постійної активності спортсменів протягом усього часу сутички. У цьому контексті контроль лише фінального результату поєдинку не відображає реальної якості змагальної діяльності, що підкреслює необхідність включення до системи педагогічного контролю показників динаміки поєдинку та структурних характеристик технічних дій (Бойченко, & Шандригось, 2023; Романенко та ін., 2021).

Ряд авторів зазначає, що саме інтеграція кількісних і якісних індикаторів дозволяє підвищити об'єктивність педагогічного контролю та ефективність управління тренувальним процесом (Тропін та ін., 2025b; Li et al., 2018).

Особливої уваги заслуговує встановлений взаємозв'язок між показниками активності спортсменів та результативністю змагальної діяльності. Виявлено, що спортсмени, які демонструють стабільну активність упродовж усього поєдинку, мають вищі показники ефективності реалізації технічних дій, незалежно від загальної кількості атак (Бойченко та ін., 2024; Голоха, & Романенко, 2021). Це свідчить про необхідність переорієнтації педагогічного контролю з формального підрахунку дій на аналіз їх тактичної доцільності та часової структури.

Таким чином, результати дослідження підтверджують доцільність використання багатокомпонентної системи педагогічного контролю змагальної діяльності спортсменів у єдиноборствах. Застосування сучасних підходів до аналізу змагальної діяльності та впровадження інформативних індикаторів ефективності створює передумови для підвищення якості управління тренувальною та змагальною підготовкою спортсменів і забезпечує науково обґрунтовану корекцію тренувального процесу.

Висновки. Встановлено, що найбільш інформативними показниками педагогічного контролю змагальної діяльності є: загальна кількість техніко-

тактичних дій, коефіцієнт їх результативності, співвідношення атакуючих і контратакуючих дій, частка реалізованих технічних прийомів, динаміка та структура поединку, а також показники активності спортсменів у різних періодах поединку. Запропоновані показники дозволяють здійснювати багаторівневий педагогічний контроль змагальної діяльності спортсменів у єдиноборствах, поєднуючи оцінку кількісних характеристик, ефективності та тактичної доцільності техніко-тактичних дій. Їх використання створює передумови для об'єктивної інтерпретації результатів змагань і науково обґрунтованої корекції тренувального процесу.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі будуть спрямовано на розробку модельних характеристик показників змагальної діяльності в різних видах єдиноборств.

Література:

- Алексєєв, А. Ф., Ананченко, К. В., & Голоха, В. Л. (2021). Мотивація та психоемоційний стан в змагальній діяльності дзюдоїстів-ветеранів. *Єдиноборства*, 3(21), 4-12.
- Бойченко, Н. В., Чертов, І. І., Пирог, Ю. А., & Алексєєв, А. Ф. (2020). Аналіз показників змагальної діяльності висококваліфікованих дзюдоїсток легких вагових категорій. *Єдиноборства*, 4-12.
- Бойченко, Н. В. (2022). Медальний залік країн-учасниць змагань з дзюдо, які входили в програму літніх Олімпійських ігор 1964-2020 рр. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах*, 1, 5-8.
- Бойченко, Н. В., & Шандригось, В. І. (2023). Показники змагальної діяльності висококваліфікованих дзюдоїстів легких вагових категорій на змаганнях серії Grand Slam, Grand Prix 2022 р. *Єдиноборства*, 2(28), 15-25.
- Бойченко, Н. В., Безатосна, А. В., & Шандригось, В. І. (2024). Моделі показників змагальної діяльності самбісток до 50 кг, 54 кг, 59 кг. *Єдиноборства*, 3(33), 4-16.
- Вербовата, О.В., & Романенко, В.В. (2023). Аналіз змагальної діяльності каратистів високої кваліфікації. *Єдиноборства*, 1(27), 4-13.
- Голоха, В. Л., & Романенко, В. В. (2021). Аналіз виступу борців на Чемпіонаті України 2020 року з вільної боротьби. *Єдиноборства*, 1(19), 12-19.
- Голоха, В. Л. (2024). Аналіз змагальної діяльності юних спортсменів на 38-му дитячому турнірі «Ванпаку сумо». *Єдиноборства*, 4(34), 28-33.
- Коробейніков, Г., Воронцов, А., Костюченко, В., & Григоренко, О. (2020). Аналіз змагальної діяльності збірної команди України з греко-римської боротьби на чемпіонатах Європи 2019–2020 років. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, 4, 27-33.
- Латишев, М., Головач, І., Поляничко, О., Єретик, А., & Лахтадир, О. (2023). Важливість досягнень на змаганнях U23 з вільної боротьби. *Єдиноборства*, 2(28), 79-89.
- Пашков, І. М. (2022). Особливості змагальної діяльності в тхеквондо. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та однокорств у закладах вищої освіти*, 1, 26-29.
- Романенко, В. В., Голоха, В. Л., Алексєєв, А. Ф., & Коваленко, Ю. М. (2020). Методика оцінки змагальної діяльності однокорців з використанням комп'ютерних технологій. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 6 (80), 65-72.
- Романенко, В. В., Тропін, Ю. М., & Куліда, А. О. (2021). Аналіз змагальної діяльності кваліфікованих тхеквондистів-юніорів. *Єдиноборства*, 3(21), 44-59.
- Тропін, Ю. М., Бойченко, Н. В., & Голоха, В. Л. (2025а). Порівняльний аналіз показників змагальної діяльності борців вільного та греко-римського стилів. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*, 8, 228-232.

- Тропін, Ю., Романенко, В., & Бойченко, Н. (2025b). Показники змагальної діяльності та психофізіологічні особливості елітних борців. *Освіта. Інноватика. Практика*, 5(13), 59-64.
- Тропін, Ю. М., Бойченко, Н. В., & Камаєв О. І. (2025c). Управління тренувальним процесом в спортивній боротьбі з урахуванням сучасних правил змагань. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*, 5К(191), 201-204.
- Чоботько, М., Чоботько, І., & Бойченко, Н. (2022). Дослідження показників виступу на змаганнях різного рангу дзюдоїстів вагової категорії до 55 кг впродовж п'яти років. *Єдиноборства*, 2(24), 86-95. <https://doi.org/10.15391/ed.2022-2.08>
- Curby, D., Dokmanac, M., Kerimov, F., Tropin, Y., Latyshev, M., Bezkorovainyi, D., Korobeynikov, G. (2023). Performance of wrestlers at the Olympic Games: gender aspect. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 27(6), 487-93.
- Matkarimov, R., Korobeynikov, G., Tropin, Y., Biletska, V., Curby, D., Dokmanac, M., & Kerimov, F. (2024). Indicators of Spectacle in Wrestling at the 2021 Olympic Games. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*, 28(1), 38-43.
- Li, P., De Bosscher, V., Pion, J., Weissensteiner, J.R. & Vertonghen, J. (2018). Is international junior success a reliable predictor for international senior success in elite combat sports? *European journal of sport science*, 18(4), 550–559.
- Pashkov, I., Tropin, Y., Romanenko, V., Goloha, V., & Kovalenko, J. (2021). Analysis of competitive of highly qualified wrestlers. *Slobozhanskyi herald of science and sport*, 9(5), 30-39.
- Tünnemann, H. (2013). Evolution and Adjustments for the New Rules in Wrestling. *International Journal of Wrestling Science*, 3(2), 94–104.

Відомості про авторів:

Латишев Микола Вікторович – к.фіз.вих., доцент

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

<https://orcid.org/0000-0001-9345-2759>

E-mail: nlatyshev.dn@gmail.com

Тропін Юрій Миколайович – доцент, к.фіз.вих., завідувач кафедри
одноборств

Харківська державна академія фізичної культури

<http://orcid.org/0000-0002-6691-2470>

E-mail: tropin.yurij@gmail.com

Каупужс Айварс – PhD

Резекненська академія технологій, Латвія

<https://orcid.org/0000-0002-1460-8864>

E-mail: aivars.kaupuzs@rta.lv

Надійшла до редакції 18.12.2026 р.